

УДК 334
© 2010

*Пантелеймоненко А.О., доктор економічних наук
Полтавська державна аграрна академія*

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СИСТЕМИ КООПЕРАТИВНИХ БАНКІВ АВСТРІЇ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Рецензент – доктор економічних наук О.В. Шкуруній

Зроблено акцент на недостатньому висвітленні досвіду європейських кооперативних банків у вітчизняній економічній літературі. Визначено місце і роль кооперативних банків у банківській системі сучасної Австрії. Окремо охарактеризовано дві паралельно існуючі кооперативні банківські групи – райффайзен- та народних банків. Вказано на стійку тенденцію щодо злиття малоефективних австрійських кооперативних банків з фінансово стабільними й успішними. Визначено особливості та переваги таких банків в умовах світової фінансово-економічної кризи. Зроблено висновок про доцільність поширення кооперативних банків в Україні, зокрема в її аграрному секторі, для налагодження надійної системи фінансування дрібного підприємництва.

Ключові слова: кооперативні банки, народні банки, райффайзенбанки, система кооперативних банків, фінансово-економічна криза.

Постановка проблеми. Міжнародний досвід переконливо свідчить про те, що кооперативний рух в умовах економічної кризи має особливе значення. Саме у кризовий період зростає роль усіх видів кооперації. У цей час кооперативи можуть якнайповніше виконати свою соціально-економічну місію щодо надання своїм членам необхідних, зокрема, фінансових послуг, орієнтованих на підвищення ефективності малого і середнього бізнесу та покращання рівня життя пересічних громадян. Ця обставина посилює актуальність досліджень, пов'язаних із вивченням багаторічного досвіду функціонування європейських кооперативних банківських систем, який може бути корисним і творчо використовуватись у сучасній вітчизняній практиці.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Незважаючи на значну актуальність вивчення особливостей функціонування кооперативних банків та їхніх систем, цій темі українськими науковцями присвячена дуже незначна кількість праць. Передусім слід згадати ґрунтовні роботи В. Гончаренка [1, 3] та Ю. Лузана [4], де розкриті окремі аспекти організації та діяльності кооперативних банків.

Проте, з огляду на особливе практичне значення досвіду європейських кооперативних банків для розвитку фінансового ринку України, слід активізувати наукові розробки, що стосуються цієї важливої проблеми.

Мета і завдання досліджень. Метою даної статті є визначення місця кооперативних банків у банківській системі сучасної Австрії, характеристики їх основних особливостей та переваг у контексті фінансово-економічної кризи, а також обґрунтування доцільності поширення кооперативних банків в Україні.

Методи дослідження. У ході дослідження використано методи аналізу і синтезу, зокрема при узагальненні основних чинників ефективної діяльності європейської моделі кооперативних банків.

Результати досліджень. Кооперативні банки – одні із різновидів кредитних кооперативів, які функціонують у різних країнах світу. Батьківщиною кредитної кооперації є Німеччина, де у середині XIX ст. паралельно почали діяти дві моделі – товариства Германа Шульце-Деліча і Фрідріха Вільгельма Райффайзена. Їх поява стала початком формування системи кооперативних банків. Прогресивна ідея фінансової взаємодопомоги населення досить швидко набула популярності у більшості країн Європи, передусім Австрії, Англії, Італії, Російській імперії, Франції [1, с. 1].

Сьогодні кооперативні банки займають провідне місце в європейській системі банківського ринку. На початку 2009 р. у країнах Європи функціонувало 4200 місцевих кооперативних банків, із близько 60 тис. відділень. Вони охоплювали, у середньому, близько 20% європейського фінансового сектора. Їхніми послугами користувалися 45 млн. членів та 159 млн. клієнтів [4].

Система кооперативних банків Австрії представлена народними банками (широковідома модель Г. Шульце-Деліча) і райффайзенбанками (модель започаткована Ф.В. Райффайзенем). Нині кожен другий австрієць користується послугами кооперативних банків, які займають близько 25% фінансового ринку [8]. Особливіс-

ттю цієї країни є те, що у ній значно переважають райффайзенбанки (їх консолідований баланс становить близько 265,350 млрд. євро). Так, на 1.01.2009 р. в Австрії функціонувало 560 райффайзен- і 68 народних банків, що складало 73% від загальної кількості всіх австрійських фінан-

сових банківських установ (рис. 1).

При цьому частка кооперативних банків у загальному балансі національного банківського сектора значно менша: їх орієнтовне місце з-поміж інших фінансово-кредитних установ демонструє рис. 2.

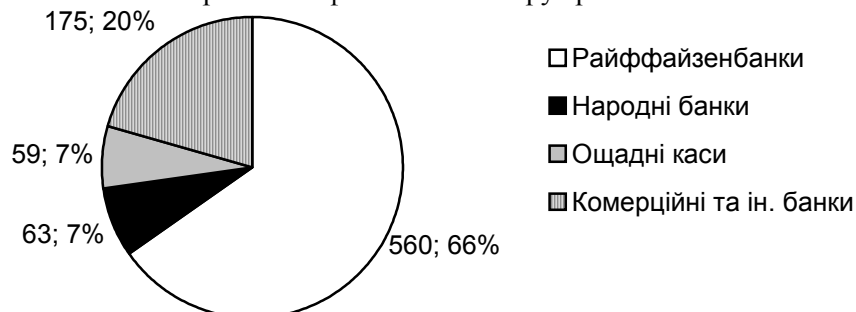
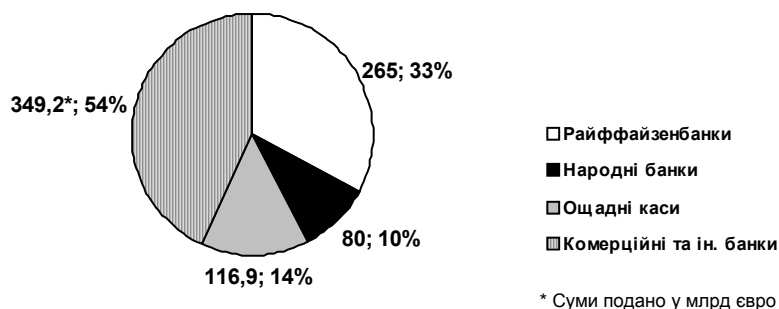

Рис. 1. Кількість і процентне співвідношення банківських установ Австрії станом на 1.01. 2009 р. Джерело: [10; 13, с. 4]

* Суми подано у млрд євро

Рис. 2. Балансові суми банківських установ Австрії та їх процентне співвідношення станом на 1.01.2009 р. Джерело: [13, с. 4]

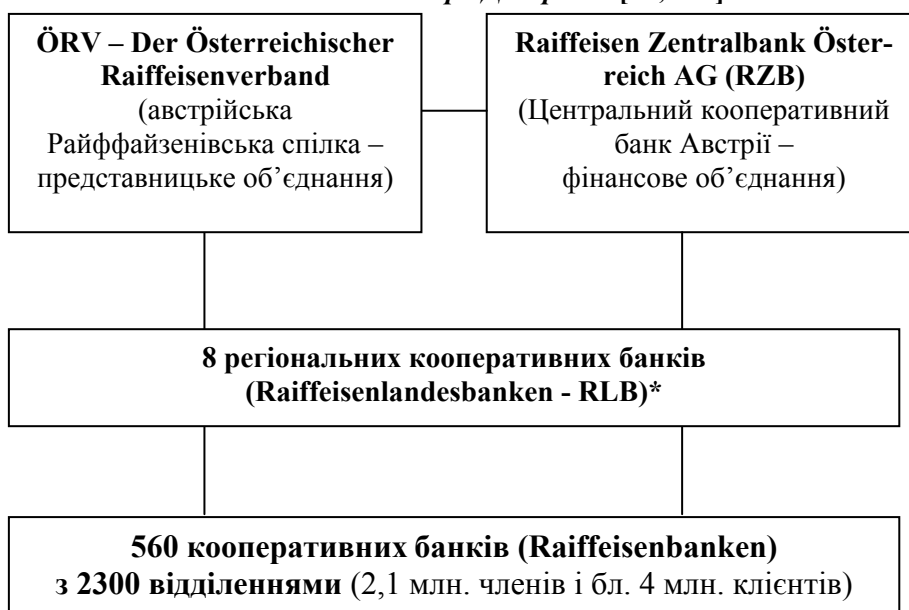

Рис. 3. Кредитно-кооперативна система австрійської Raiffeisengruppe. Авторська розробка. Джерело: [13, с. 4, 11-12; 15]

* цифрові дані щодо кооперативних банків австрійської Raiffeisengruppe подано станом на 1.01.2009 р.

Говорячи про систему райффайзенбанків Австрії, слід зауважити, що вона, на відміну від німецької, функціонує автономно від системи народних банків. Проте, як і в більшості інших країн Європи, вона має три рівні – місцевий, регіональний і національний (рис. 3).

Місцевий (перший рівень) репрезентують 560 кооперативних банків (Raiffeisenbanken) із 2300 відділеннями, навколо яких об'єднано 2,1 млн. членів і близько 4 млн. клієнтів. Вони є основними власниками регіональних банків (Raiffeisenlandesbanken – RLB), які функціонують у федеральних землях Австрії й формують другий рівень системи. Останній, третій рівень, уособлює Центральний кооперативний банк Австрії – Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), що знаходиться у Відні і є третім за величиною австрійським банком [11]. Окрім цього система має свої спеціалізовані установи, зокрема Capital Management, Raiffeisen Centrobank, Raiffeisen Leasing та інші.

При загальній позитивній динаміці фінансових показників, які зберігаються, незважаючи на негативні прояви світової фінансово-економічної кризи (табл. 1), невпинно, упродовж багатьох років, відбувається процес злиття малоефективних кооперативних банків системи з більш успішними. Загальну динаміку цього процесу де-

монструє рис. 4.

Особливістю системи народних банків, які поряд із групою райффайзенбанків посідають чільне місце у банківському секторі Австрії, є її децентралізоване функціонування. Провідною фінансовою установою народних банків Австрії (Volksbank Gruppe) є Volksbank AG (VBAG або ÖVAG) (див. рис. 5). За організаційно-правовою формою це акціонерне товариство. Контрольний пакет акцій (58,2%) належить 58 австрійським регіональним народним банкам, решта – іншим фінансовим установам (рис. 6) До австрійської Volksbank Gruppe на початку 2009 р. входило 63 місцевих (регіональних) народних банків із 545 представництвами. Система обслуговує фінансові потреби 525 тис. членів. У народних банках Австрії працює 5041 співробітників. Загальні активи австрійської Volksbank Gruppe на кінець 2007 р. склали 78,6 млрд. євро.

Разом із цим, слід зазначити, що кооперативні «народні» банки Австрії досить успішно освоюють зарубіжні фінансові ринки Центральної і Східної Європи. З метою координації своєї міжнародної діяльності вони створили спеціальне акціонерне товариство Volksbank International AG. Масштабність такої діяльності певною мірою ілюструє табл. 2.

1. Зведені дані щодо системи австрійської Райффайзен групи (у млн. євро)

	1.01.2000	1.01.2003	1.01.2006	1.01.2007	1.01.2008	1.01.2009
Консолідований баланс	87567	114200	176008	205361	236264	265349
Загальна сума вкладів	47409	54005	62190	69180	762748	83185
Загальна сума кредитів	44226	51941	60928	63719	67979	75355

Джерело: [10]

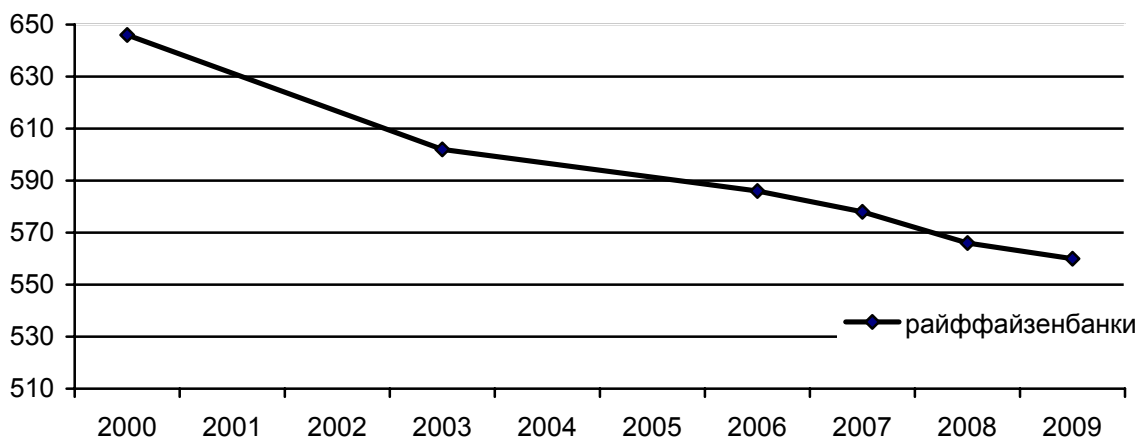

Рис. 4. Динаміка системи Райффайзенбанків Австрії з 2000 по 2009 рр. Авторська розробка.

Джерело: [9]

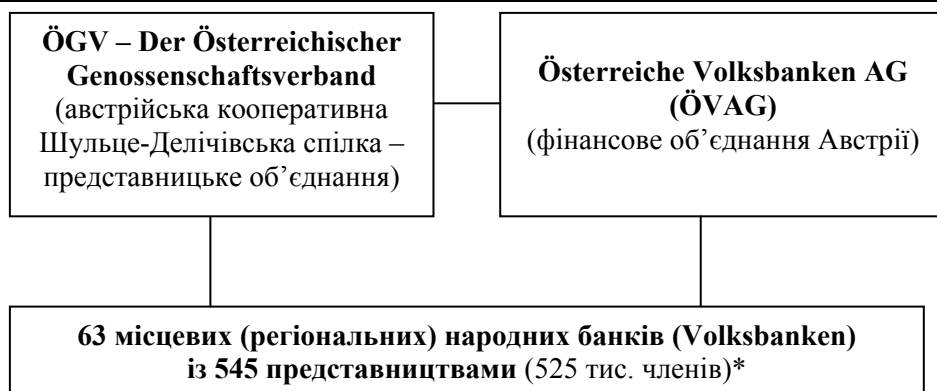

Рис. 5. Кредитно-кооперативна система австрійських народних банків (Volksbanken) Авторська розробка. Джерела: [5; 13, с. 4, 11-12, 15]

* Цифрові дані щодо кооперативної системи австрійських народних банків подано станом на 1.03.2009 р.

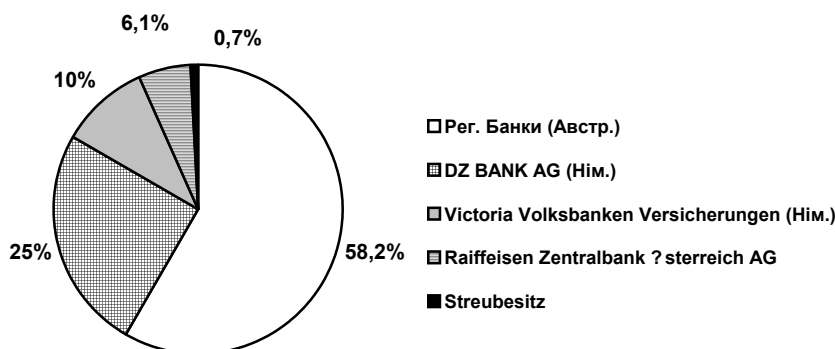

Рис. 6. Частка різних фінансових установ у акціонерному капіталі австрійського Volksbank AG. Авторська розробка. Джерело: [13]

2. Зведені дані про дочірні банки «Volksbank International AG» у центральній та східній Європі станом на 1.01.2009 р.

Назва банку	Країна	Рік заснування	Кількість філій	Кількість працівників	Балансова сума (у млн євро)
Volksbank Slovensko	Словаччина	1991	47	639	1530
Volksbank CZ	Чехія	1993	56	659	1778
Magyarorszagi Volksbank Zrt	Угорщина	1993	67	705	2011
Banka Volksbank d.d.	Словенія	1993	11	194	866
Volksbank d.d.	Хорватія	1997	28	406	1049
Volksbank Romania s.a.	Румунія	2000	246	1405	5307
Volksbank BH d.d.	Боснія і Герцеговина	2000	29	354	474
Volksbank a.d. Banja Luka	Герцеговина	2000	21	336	238
Volksbank a.d.	Сербія	2003	26	450	720
OJSC Volksbank	Україна	1991	78	737	277
Всього:			609	5785	14223

Джерело: [14]

При цьому варто зауважити, що кооперативні банки виявились найбільш підготовленими до випробувань кризою: ще до її перших проявів Міжнародний валютний фонд провів глибоке дослідження й опублікував огляд під назвою «Кооперативні банки і фінансова стабільність» («Cooperative Banks and Financial Stability», 2007 р.). У ньому було здійснено порівняльний аналіз 11090

дження й опублікував огляд під назвою «Кооперативні банки і фінансова стабільність» («Cooperative Banks and Financial Stability», 2007 р.). У ньому було здійснено порівняльний аналіз 11090

приватних комерційних, 3072 кооперативних та 2415 ощадних банків, у результаті чого встановлено суттєві переваги кредитно-кооперативного фінансового сектора провідних західноєвропейських держав, що, перш за все, стосується австрійських кооперативних банків.

Головні з визначених переваг полягають у наступному:

- кооперативні банки у своїй діяльності дотримуються менш ризикової стратегії у здійсненні їх фінансової діяльності, ніж невеликі комерційні банківські фінансові установи;

- характерною є більша стабільність кооперативних банків, у порівнянні з комерційними, через високий рівень капіталізації й стійкості ресурсної бази;

- значне поширення кооперативних банків сприяє звільненню банківської системи від неефективних комерційних банків.

При цьому слід зауважити, що визначені вище чинники базуються лише на застосуванні економіко-математичних методів. Тому окремі параметри через неможливість піддати їх формалізації не були враховано. До них слід віднести наступні:

- розгалуженість системи, що дозволяє оптимізувати фінансові потоки, ефективно розподілити ризики, скоротити витрати, оптимізувати спектр банківських операцій, максимально захистити кооперативну інфраструктуру від небажаних впливів зовнішнього середовища;

- стійка система рефінансування (завдяки автономності);

- захищеність системи кооперативних банків від ефекту «доміно», завдяки сконцентрованій на другому рівні інформації про реальний фінансовий стан місцевих кооперативних банків;

- наявність внутрішньосистемних гарантійних фондів, кошти яких забезпечують фінансове оздоровлення кооперативів;

- внутрішня консолідація, характерна для кооперативної системи;

перативної системи;

- дотримання фундаментальних кооперативних принципів [1].

Проте в умовах світової фінансово-економічної кризи й австрійські кооперативні банки мають певні фінансові та організаційні труднощі. Оцінюючи результати 2008 р., голова спостережної ради акціонерного товариства австрійських «народних» банків доктор Вальтер Цанданелль у своєму звіті дипломатично зазначив: «Розвиток акціонерного товариства австрійських народних банків у 2008 році був обумовлений турбулентністю на фінансовому ринку...» [15, с. 9].

У таких умовах експерти агенції Олівера Вімана рекомендують кооперативним банкам якнайповніше використовувати кооперативний потенціал, можливості й переваги міжнародного співробітництва, і послідовно здійснювати свою капіталізацію. Показовим у цьому напрямі експерти вбачають саме австрійські кооперативні банки. Останні успішно поєднують і кооперативні начала, й основи ефективних фінансових установ. На думку експертів, австрійські кооперативні банки серед аналогічних банків Європи є найближчими до кооперативних ідеалів, основою яких є турбота про вирішення фінансових проблем пересічних громадян [7].

Висновки. Таким чином, дослідження західноєвропейських, передусім австрійських кооперативних банків, переконливо свідчить про те, що в умовах світової фінансово-економічної кризи винятково позитивну роль відіграють кооперативні банки, які, на жаль, допоки що відсутні у кредитно-кооперативній системі України. Однак у них є значна потреба, особливо в аграрному секторі економіки. Створення системи кооперативних банків сприятиме налагодженню надійної системи фінансування дрібного підприємництва, зокрема у вітчизняному аграрному секторі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бубнов Л.И. Кредитные кооперативы способны устоять перед финансовыми цунами. / Игорь Леонидович Бубнов [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.orema.ru/766>.
2. Гончаренко В.В. Кредитна кооперація. Форми економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика) / Владислав Васильович Гончаренко. – К.: Глобус, 1998. – 330 с.
3. Гончаренко В.В. Становлення світової системи кредитної кооперації: теорія, методологія, прак-

- тика: Дис... д-ра екон. наук: 08.05.01 / Полтавський ун-т споживчої кооперації України. – Полтава, 2002. – 492 арк. – Бібліогр.: арк. 440-461.
4. Лузан Ю.Я. Кооперативні банки – важливий фактор зростання аграрної економіки // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 95-97.
5. Die Struktur des Volksbank-Verbundes. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.http://www.aktivcard.at/volksbank_verbund/unternehmensstruktur.
6. European co-operative banks in financial and

- economic turmoil Contribution of the EACB to the Expert Group Meeting on “Co-operatives in a world in crisis” and the International Year of Co-operatives United Nations. [New York, 28-30 April 2009]. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/cooperatives/eacb.pdf>.
7. Genossenschaftsbanken sind die Kunden-Champions unter den europäischen Banken. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.oliverwyman.com/ow/pdf_files/OW_En_FS_2008_Cooperative-Bank.pdf erhältlich.
8. Raiffeisen Bankengruppe. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.raiffeisenverband.at/gruppe.php?id=2>.
9. Raiffeisenbanken in Österreich. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.raiffeisenverband.at/zahlen_data.php?id=3
10. Raiffeisenbanken in Österreich: Entwicklung in Zahlen. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.raiffeisenverband.at/zahlen_data.php?id=2.
11. Raiffeisengenossenschaften in Österreich [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.de.wikipedia.org/wiki/Raiffeisengenossenschaften_in_Österreich.
12. Raiffeisengruppe in Österreich 2009. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.raiffeisenverband.at/gruppe.php?id=1>
13. *Theurl T.* Die österreichischen Verbände: Modell für eine wegweisende Arbeitsteilung? / Theresia Theurl. – Münster: Institut für Genossenschaftswesen Universität Münster, 2005. – 15 s.
14. Volksbank Gruppe. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.de.wikipedia.org/wiki/Österreichische_Volksbank_AG
15. *Zandanell W.* Bericht des Aufsichtsrates // Konzernbericht 2008 Volksbank AG. – Wien: Back Office für Banken GmbH, 2009. – 144 s.